

PER DAHL:

Mannen som såg ryssen gå förbi

Vem hade väntat sig att på omslaget av en bok 1990 se kungl arméns flottas helblå tretungade flagga? Bakom den flammande eld, i övrigt öde murar – som en fond i en klassicistisk målning från början av artonhundratalet. Människorna har dock lämnat scenen, ingen Aeneas flyr med far och son för att följa pliktens bud och ge hemmets gudabilder en ny fredad stad.

Carl-Henning Wijkmark: **Sveaborg**. Norstedts, 1990

Asociationerna kommer inte utan orsak: Carl-Henning Wijkmark har givit dramat Sveaborg den klassiska fem akternas form. Därmed ges läsaren en sällan förekommande sparsmakad form, långt från tegelstenslitteraturens tomma ordflöde. Varför inte läsdramatik när det går att ge ut blankvers om svensk samtid i Heines efterföljd? De klassiska formerna och de klassiska motiven ger med alla de idéer som fästs vid dem just möjlighet till koncentration.

Wijkmark antyder att det var debaclet vid Sveaborg som slutligen fick Sverige att dra sig undan europeisk politik, direkt efter och fram till våra dagars EG-debatt. Det går kanske att bortse från Sveriges deltagande i napoleonkrigen och vårt maktspråk mot Norge 1814, men frågan är om det inte snarare var den hela förlusten av Finland och inte bara Sveaborg som fick oss att tänka efter Tegnér's ord om att nu verka inom Sveriges gränser. Det är först nu våra förfäder börjar uppfatta Sverige som en enspråkig nationalstat. Det är nu romantikens nationalism bryter in.

1808 drog sig den svenska armén till-

baka från gränsen västerut. De första ryska förbanden uppenbarade sig i Helsingfors den 17 mars, redan den 5 april ingår Sveaborgs kommandant en konvention, som ger vapenvila men som stipulerar att fästningen skall kapitulera om inga svenska fartyg undsatt den före 3 maj. Den dagen ligger isen alltjämt, mer än 6 000 man svensk trupp kapitulerar inför en motståndare som troligen aldrig skulle kunnat ta fästningen med storm. Den stora försvarsplanen förflyktigades.

Varför?

I dramats centrum står hjälten från Svensksund, Sveaborgs kommandant Carl Olof Cronstedt; Wijkmarks övriga rollfigurer är långt mindre mångtydiga. Några har ansett Cronstedt som mutad, hans motståndare den ryske generalen van Suchtelen ansåg honom som en "hederlig men lättskrämmd åsna" (Nordisk familjeboks ord). Wijkmark skildrar honom egentligen mer skrämmande: som den kalle iakttagaren. Visst begås det fel när fästningen skall försättas på krigsfot, men Cronstedt tycks enbart kallt notera felen och den minskade försvarskraft de medför, inte avhjälpa dem. Han luras knappast av rysk desinformation, men han tycks kunna acceptera att bete sig som om han vore lurad. Han vet mycket väl att hans ställföreträdare, översten Jägerhorn, har som mål att lösgöra Finland från Sverige för att under ryskt beskydd kunna utvecklas till en fri republik, men trots att han helt riktigt förkastar detta som illusioner förmår han varken arrestera eller övertyga översten. Han förstår slutligen mycket väl hur framtiden skall te sig för den som ger upp Sveaborg. Ändå gör han det. Runeberg talar om von Döbeln som den "lille, varme", Wijk-

marks Cronstedt ser med ökande kyla händelserna accelerera.

Har han som iakttagare något egentligt ansvar? Han har aldrig begärt det, och vill inte ha det. Vad som återstår är det som skulle kunna kallas humanitet: att rädda sextusen män, kvinnor och barn från våld. Att inte bränna Helsingfors. Att stormakten är barbarer, det vet man ju, vad skulle inte kunna hända om man provocerade dem genom att sätta sig till motvärn? Är inte den lilla världen, familj och vänner den som kan kräva lojalitet i första hand?

Den intelligente Cronstedt förstår fullkomligt alla de förhållanden som gör individen till ett historiens dammkorn. Läsaren betvivlar dock att Wijkmarks Cronstedt skulle kunna förmå sig att ingripa aktivt, att ändra händelsernas lopp om humaniteten någon gång skulle kräva det.

Cronstedt skulle säkert ha kunnat förstå de måttfulla partimedlemmarna i Baltikum på sextio- och sjuttiotalen, ja alla stora sammanhang som fråntar oss ansvar. Men inte den litauiske musikprofessorn Landsbergis.